

Dr hab. prof. US Aleksandra Monarcha-Matlak

Szczecin, dnia 5 maja 2022 r.

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Szczeciński

e-mail : aleksandra.monarcha-matlak@usz.edu.pl

RECENZJA

**Rozprawy doktorskiej Pana Magistra Piotra Pieńkosza
pt. „Pieczęć elektroniczna w obrocie prawnym w Polsce”.
Warszawa 2022r., ss.382**

Przygotowanej pod kierunkiem promotora

Pani Prof. dr hab. Grażyny Szpor

oraz promotora pomocniczego Pana dr Kamila Czaplickiego

w Katedrze Prawa Informatycznego WPiA UKSW

Niniejsza recenzja została sporządzona w związku z uchwałą Rady Dyscypliny Nauki Prawne Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie o powierzeniu mi funkcji recenzenta w przewodzie doktorskim Pana Magistra Piotra Pieńkosza. Recenzja została napisana zgodnie z art.20 ust 5 i 6 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jednolity Dz. U z 2017 r. poz.1789 z późn. zm.)- dalej „ustawa”, w związku z art. 187 ust 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jednolity Dz.U z 2022r. poz. 574 z późn. zm.)

Rozprawa Pana mgr Piotr Pieńkosza pt. „Pieczęć elektroniczna w obrocie prawnym w Polsce” została napisana pod kierunkiem Pani Profesor dr hab. Grażyny Szpor jako promotora oraz promotora pomocniczego Pana Doktora Kamila Czaplickiego.

Przedkładam niniejszą recenzję wraz z pozytywnym wnioskiem, co do spełnienia przez Doktoranta wymagań określonych w art.13 ust 1 ustawy.

Ogólna ocena rozprawy

Przedmiotem recenzji jest przede wszystkim ustalenie czy rozprawa doktorska Pana mgr Piotra Pieńkosza spełnia wymogi określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Zgodnie z art.13 ustawy, przygotowana pod opieką promotora rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Recenzja została sporządzona z uwzględnieniem wyżej wymienionych wymogów jakie powinna spełniać rozprawa doktorska.

Rozprawę doktorską przygotowaną przez Pana Magistra Piotra Pieńkosza oceniam bardzo wysoko. Stanowi w treści i ujęciu oryginalne rozwiązanie sprecyzowanego problemu naukowego, wykazując przy tym wysoką wiedzę teoretyczną Doktoranta i to nie tylko w obrębie współczesnej nauki prawa informatycznego, ale także innych gałęzi prawa. Między innymi prawa cywilnego, prawa finansowego, prawa karnego. Praca wskazuje na umiejętność samodzielnego prowadzenia badań w wyżej wymienionych obszarach.

W związku z powyższym wnioskuję o dopuszczenie Pana Piotra Pieńkosza do dalszych etapów w przewodzie doktorskim.

Oryginalne rozwiązanie problemu naukowego.

Recenzowana rozprawa doktorska utwierdza w przekonaniu, że atrakcyjność badawcza problematyki pieczęci elektronicznej w obrocie prawnym w Polsce jest warta zainteresowania na większą skalę. Wybór obszaru badań należy uznać za bardzo trafny, dający szansę na uogólnienia i praktyczną przydatność wyników badań wyrażonych przez Autora, a temat pracy jawi się jako bardzo oryginalny, wymagający szczegółowych badań.

Problematyka dotycząca pieczęci elektronicznej należy do tych zagadnień, które cały czas są przedmiotem zainteresowania ustawodawcy, nauki prawa, obywateli i przedsiębiorców.

Omawiana praca ma tradycyjny układ treści, składa się ze „Wstępu”, pięciu rozdziałów i „Zakończenia”. Wielką zaletą recenzowanej monografii jest jej przejrzysta struktura oraz syntetyczność i klarowność wywodów. Prawidłowość konstrukcji monografii nie budzi

żadnych wątpliwości. Kolejność i przeznaczenie poszczególnych rozdziałów z pewnością sprzyjały realizacji podjętego celu badawczego.

Rozprawa doktorska Pana Magistra Piotra Pieńkosza łącznie liczy 382 strony w tym 44 strony wykazu źródeł. Pięć rozdziałów pracy zachowuje zbliżoną objętość, a ich treść została w sposób przejrzysty oznaczona tytułami i śródtytułami co znacząco ułatwia jej poznanie. Ważnym atutem rozprawy jest zamykanie każdego rozdziału „Podsumowaniem”, jest to zgodne z wymaganiami naukowo – metodologicznymi i strukturalnymi, ale przede wszystkim rozjaśnia autorskie rozważania koncepcyjne.

Sformułowanie problemu naukowego rozpoczyna proces badawczy, wyznacza kierunek i treść prowadzonych badań oraz umożliwia sformułowanie prawidłowych tez, które powinny zostać udowodnione. Problem badawczy w dysertacji Pana mgr Piotra Pieńkosza został postawiony jasno i merytorycznie, wskazując w tym wypadku na wysoki poziom trudności, który przez swoją logiczną, konsekwentną i dobrze rozbudowaną strukturę przedstawia się jako bardzo dobre rozwiązanie naukowe, wskazując na ogromne zaangażowanie badawcze Doktoranta, dokumentując jednocześnie, że rozprawa powstała w pierwszej, profesjonalnej Szkole Prawa Informatycznego pod kierunkiem Pani Profesor Grażyny Szpor i całego JEJ mocno zaangażowanego Zespołu.

Pan mgr Piotr Pieńkosz wyraźnie określa cel i granice swojej rozprawy doktorskiej, wskazuje, że ogólnym celem teoretycznym jest wypełnienie luki poznawczej w zakresie pieczęci elektronicznej i jej roli w elektronicznym obrocie prawnym w Polsce. Brak jest w polskim piśmiennictwie monografii, która w sposób wyczerpujący prezentowałaby problematykę pieczęci elektronicznej. Wynika to z faktu, że taka usługa zaufania nie występowała dotychczas w polskim systemie prawnym. Brak jest również publikacji zawierających praktyczne wskazania wykorzystania pieczęci elektronicznej, dlatego też celem badań Doktoranta jest ustalenie, jak zastosować pieczęć elektroniczną w elektronicznym obrocie prawnym, wykorzystując jej potencjał z korzyścią dla uczestników tego obrotu. Co warto podkreślić, to również chęć zidentyfikowania barier, które mogą wystąpić w trakcie wdrażania e-pieczęci.

Docenić należy trafne wytypowanie i syntetyczne przedstawienie celów rozprawy i jej podstawowych tez. Teza to twierdzenie dla którego przedstawia się uzasadnienie, stawia się ją wtedy gdy mamy określone zdanie na dany temat. Tak jest w przypadku Pana Doktoranta. Przeprowadzone badania pozwoliły Panu mgr P. Pieńkoszowi na sformułowanie kilku tez

pomocniczych oraz głównej tezy rozprawy doktorskiej, zgodnie z którą wdrożenie rozwiązań opartych na wykorzystaniu pieczęci elektronicznej zwiększa efektywność działań uczestników elektronicznego obrotu prawnego. W celu weryfikacji tej tezy Pan mgr Piotr Pieńkosz sformułował tezy pomocnicze. Zgodnie z pierwszą tezą – funkcje realizowane dotychczas przez pieczęć tradycyjną w obrocie prawnym mogą być przejęte przez pieczęć elektroniczną z korzyścią dla zwiększenia poziomu bezpieczeństwa elektronicznego obrotu prawnego. Według drugiej tezy – użyteczność bardziej zaawansowanych w ujęciu technicznym rodzajów pieczęci elektronicznej jest większa w elektronicznym obrocie prawnym w stosunku do mniej zaawansowanych rodzajów e- pieczęci. I trzecia teza pomocnicza – ramy prawne pieczęci elektronicznej w obecnym kształcie nie przyczyniają się do wykorzystania w pełni jej potencjału. Wszystkie wymienione wyżej tezy pracy są wartościowe i ciekawe, a do tego świetnie udokumentowane.

W przypadku pomyślnego zakończenia niniejszej procedury awansowej- w co trudno jest wątpić- dysertacja z pewnością ukaże się drukiem w zwartym opracowaniu książkowym, a czytelnicy znajdą w niej bardzo ciekawe refleksje i spostrzeżenia, będące być może impulsem do dalszych działań.

Pan mgr Piotr Pieńkosz przyjął poprawne założenia metodologiczne i konsekwentnie je zastosował. Dysertacja zawiera nie tylko prawidłowy i kompetentny opis analizowanej pieczęci, ale również propozycje dla ustawodawcy, nowych oryginalnych rozwiązań. Nie jest możliwe ustosunkowanie się do wszystkich złożonych problemów ujętych w pracy, bez przyjęcia poprawnych metod badawczych. Dlatego Doktorant sięgnął przede wszystkim do metody prawnego-dogmatycznej oraz metody historycznej i porównawczej. Podstawową metodą badawczą zastosowaną przez Autora jest -co oczywiste- metoda formalno-dogmatyczna. Opiera się ona przede wszystkim na analizie polskich i unijnych przepisów prawnych. Analizie poddane zostały również projekty aktów prawnych. Wykorzystując powyższą metodę Autor rozprawy analizował czynniki wpływające na powstanie prawa, badał faktyczne motywy ustawodawcy, kierujące nim podczas postawiania kolejnych ustaw dotyczących pieczęci elektronicznych. Metoda ta została również wykorzystana do ustalenia uczestników zaangażowanych w tym procesie stanowienia prawa. Dopełnieniem jakościowego podejścia do analizy problematyki pieczęci elektronicznej było wykorzystanie pozostałych narzędzi metodologicznych w tym analizy orzecznictwa sądów administracyjnych oraz Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Dodatkowo Doktorant zastosował metodę historyczną i porównawczą. Pozwoliły one na wskazanie dynamiki zmian społecznych i politycznych, które

w sposób bezpośredni wpływały na kształtowanie się prawa dotyczącego pieczęci. Jest to niezwykle ważne ze względu na przedmiot rozprawy, ponieważ nie da się uchwycić powodów, motywów czy wartości, dzięki którym powstawały nowe przepisy dotyczące pieczęci, bez odwołania się do historii powstawania, kształtowania oraz wpływu różnych grup społecznych.

Doktorant podkreśla, że wykorzystanie tych metod było niezbędne, ponieważ identyfikacja i ocena doświadczeń innych państw stanowiła pomoc przy analizie, które rozwiązania w zakresie pieczęci elektronicznej można wdrożyć w polskim systemie prawnym przy uwzględnieniu krajowej specyfiki (str. 16 recenzowanej rozprawy). Celem zastosowania wyżej wymienionych metod badawczych było uzyskanie wielowymiarowego ujęcia opisywanego zagadnienia.

Monografia , jak już wskazano została podzielona poza „Wstępem” i ‘Zakończeniem” na pięć rozdziałów Konstrukcja monografii jest poprawna, stabilna, zbudowana jest w sposób bardzo czytelny i logiczny. Praca dzieli się na rozdziały, będące podstawowymi jednostkami redakcyjnymi. Rozdziały podzielone zostały na mniejsze jednostki tzw. podrozdziały. Autor słusznie unika dalszego dzielenia tekstu, na jeszcze inne podrzędne jednostki redakcyjne, co należy wskazać jako walor. Dodatkowo należy stwierdzić, że Doktorant posiadał umiejętność prawidłowego konstruowania tekstu w oparciu o logikę konstrukcyjną oraz cechę przejrzystości. W sposób przemyślany i zaplanowany zapanował nad systemowym ujęciem podjętej problematyki. Prowadzona analiza pilnuje tego rodzaju założeń, sukcesywnie potwierdzając przydatność kolejnych rozważań.

Pracę rozpoczyna „Wstęp” w którym zgodnie z oczekiwaniami wobec wybitnych prac naukowych, znajdujemy cel rozprawy, podstawowe tezy, przedmiot rozprawy oraz zastosowane metody badawcze. Tego typu oczekiwania są słuszne i wszystkie one zostały wypełnione w pracy Pana Magistra Piotra Pieńkosza.

Treść rozprawy odpowiada założeniom wyznaczonym w tytule. Rozdział pierwszy rozprawy poświęcono pojęciu pieczęci i jej rodzajom. Omówiono pieczęć tradycyjną jako narzędzie w obrocie prawnym - w ujęciu historycznym. Wskazano na znaczenie prawne pieczęci tradycyjnej i ewolucję jej funkcji. Przedstawiono genezę pieczęci elektronicznej, następnie bazując na analizie prawno- porównawczej zaprezentowano sposoby regulowania zagadnienia pieczęci elektronicznej w systemach prawnych różnych państw, w tym spoza Europy. Pozwoliło to na wyodrębnienie elementów wspólnych dla tych regulacji, które w związku z tym można traktować jako fundament dla ram prawnych e-pieczęci oraz elementy różne dla poszczególnych systemów. Ustalenia zawarte w rozdziale pierwszym mają przede

wszystkim charakter porządkujący i sprawozdawczy, wzbogacony cennymi rozważaniami i wnioskami.

W rozdziale drugim zatytułowanym „Prawna regulacja pieczęci elektronicznej” w sposób kreatywny naukowo scharakteryzowano: podstawowe założenia regulacji pieczęci elektronicznej w prawie Unii Europejskiej, ramy prawne pieczęci w rozporządzeniu eIDAS, pieczęć elektroniczną w świetle zasad sformułowanych w rozporządzeniu eIDAS oraz pieczęć elektroniczną w przepisach prawa krajowego.

Do niewątpliwie ciekawszych fragmentów tej części opracowania należy zagadnienie pieczęci elektronicznej w prawie krajowym. Doktorant wykonał niebywałą wręcz „mrówczą” pracę badawczą. Imponujący jest opracowany i przepracowany przez Doktoranta materiał normatywny, niczego z pewnością nie pominął. Praca ma charakter oryginalny i nie stanowi kompilacji dotychczasowego dorobku doktryny, która i tak jest stosunkowo skromna w porównaniu do innych instytucji prawnych.

Pan mgr Piotr Pieńkosz słusznie zauważył, że kilkuletnia już praktyka stosowania rozporządzenia e-IDAS pokazała, że wykorzystanie e-pieczęci na szerszą skalę wymaga działań prawodawców w poszczególnych państwach członkowskich Unii Europejskiej. Zgodnie z rozporządzeniem eIDAS pieczęć elektroniczna powinna służyć jako narzędzie do potwierdzania pochodzenia i integralności cyfrowych dokumentów oraz treści. Natomiast zastosowanie e-pieczęci w obrocie cywilnoprawnym np. przy podpisywaniu umów czy w administracyjnoprawnym np. podpisywanie decyzji administracyjnych, wymaga podjęcia stosownych działań w krajowych systemach prawnych. W Polsce jak dotychczas nie udało się przeprowadzić kompleksowej reformy dostosowującej krajowy system prawa do szerokiego stosowania pieczęci elektronicznej. Podejmowane działania przez polskiego ustawodawcę miały charakter punktowy. Doktorant w wyniku skrupulatnej analizy treści aktów prawnych odwołujących się do pieczęci elektronicznej pokazuje chaotyczność działań ustawodawcy (str. 112 – 145 recenzowanej rozprawy). Podkreśla również, że ta pasywna postawa polskiego prawodawcy prowadzi do sytuacji, w której w przepisach prawa krajowego nie przewidziano zastosowania dla pieczęci elektronicznej, które w innych państwach, nawet przed unijną reformą pojawiło się jako naturalny sposób wykorzystania tego typu pieczęci. Słusznie w tym kontekście Doktorant dodaje - praktyka pokazała, że kształt unijnej regulacji również nie sprzyja rozwojowi e-pieczęci, skoro w tym zakresie przepisom prawa UE, nie towarzyszą aktywne działania legislacyjne prawodawców krajowych. Tego rodzaju uwarunkowania

posłużyły do odpowiedniego wyostrenia analiz dotyczących determinant tytułowych pieczęci elektronicznych.

Unijny prawodawca w rozporządzeniu eIDAS zdefiniował trzy rodzaje pieczęci elektronicznej, które można wymieniać pod kątem gwarancji bezpieczeństwa, jaki zapewniają poszczególne e-pieczęcie. Najniższy poziom stanowi podstawowa pieczęć elektroniczna. Poziom wyżej w hierarchii przyjętej przez unijnego prawodawcę zajmuje zaawansowana pieczęć elektroniczna. Najwyżej w hierarchii ulokowana została kwalifikowana pieczęć elektroniczna. Wymienionym wyżej rodzajom pieczęci elektronicznej, zostały poświęcone dwa kolejne rozdziały rozprawy doktorskiej. Mają one analogiczną strukturę, każdy składa się z czterech podrozdziałów z podobnie podzielonym zakresem przedmiotowym. Rozdział trzeci został poświęcony zwykłej i zaawansowanej pieczęci elektronicznej, natomiast rozdział czwarty podejmuje tematykę elektronicznej pieczęci kwalifikowanej. W jednym i drugim rozdziale dokonano niezbędnych systemowo ustaleń terminologiczno-pojęciowych, pilnując przy tym właściwej perspektywy dla nauki prawa i to zarówno w kontekście języka prawnego jak i prawniczego. Wskazano wymogi prawne dla pieczęci zaawansowanej oraz dla pieczęci elektronicznej kwalifikowanej, omówiono uwarunkowania techniczne wskazanych e-pieczęci oraz trafnie i precyzyjnie opisano skutki prawne określone w aktach prawa Unii Europejskiej i aktach prawa krajowego. Dzięki temu wychwycono różnorodność prawnej determinacji i formalizacji pieczęci elektronicznych. Wyodrębnienie przez prawodawcę unijnego rodzajów pieczęci elektronicznej, było działaniem sensownym. Co prawda kwalifikowana pieczęć elektroniczna zapewnia najwyższy poziom bezpieczeństwa, ale w wiąże się z tym najbardziej rozbudowane wymogi techniczne, co z kolei podnosi koszty posługiwania się pieczęcią. Poziom gwarancji bezpieczeństwa, jak słusznie zauważa Doktorant, musi być dostosowany do wagi sprawy czy procesu, w ramach którego dochodzi do wykorzystania e-pieczęci. Jeżeli charakter dokumentu nie jest zbyt doniosły, to wystarczą mechanizmy oferujące niższy poziom bezpieczeństwa, ale jednocześnie tańsze w utrzymaniu. Autor pracy dobitnie podkreśla, że ignorowanie zwykłej i zaawansowanej pieczęci elektronicznej jest niedopuszczalne również dlatego, aby uniknąć błędu towarzyszącego wdrażaniu podpisu elektronicznego w Polsce, gdy ustawodawca zbyt często dla różnego rodzaju czynności wymagał stosowania ówczesnego bezpiecznego podpisu elektronicznego weryfikowanego przy pomocy ważnego kwalifikowanego certyfikatu, podczas gdy zupełnie wystarczające okazywały się narzędzia o

niższym poziomie bezpieczeństwa. Była to jedna z przyczyn porażki we wdrażaniu e-podpisu w Polsce.

W wyniku szczegółowej analizy Doktorant wprowadził wiele trafnych i przydatnych ustaleń, na przykład:

- „Odwoływanie się przez krajowego prawodawcę do zwykłej, bądź zaawansowanej e-pieczeni odbywa się w sposób niekonsekwentny. W części aktów prawodawca wskazuje, że chodzi o e-pieczkę w rozumieniu rozporządzenia eIDAS, podczas gdy w innych odwołanie do tego narzędzia jest bardzo lakoniczne. Należałoby posługiwać się tylko jednym sposobem przywoływania pojęcia, a nie oboma jednocześnie w zależności od aktu prawnego”.- s.203;

- „...odwołanie do zaawansowanej pieczeni elektronicznej pojawiło się jedynie w części k.p.a poświęconej doręczeniom pism. Natomiast brakuje uregulowania zagadnienia wśród zasad ogólnych k.p.a, mimo że znajduje się tam przepis odnoszący się do elektronicznej postaci pism i sposobów ich zabezpieczania.”; „Wprowadzenie do procedury administracyjnej nieznanego wcześniej w tej procedurze narzędzia powinno odbywać się na poziomie zasad ogólnych k.p.a”.-s. 204.

- „...większość zastosowań przewidzianych dla zaawansowanej pieczeni elektronicznej w prawie krajowym odnosi się do procesów i relacji, w których co najmniej jedną z występujących stron stanowi organ administracji publicznej, bądź inny podmiot publiczny. Tymczasem wykorzystanie tego rodzaju e-pieczeni mogłoby na szerszą skalę odbywać się również w sektorze niepublicznym, gdzie istnieje potrzeba zwiększenia poziomu ufności w odniesieniu do tożsamości podmiotów komunikujących się drogą elektroniczną, ale niekoniecznie jest potrzeba zastosowania narzędzi o najwyższym poziomie bezpieczeństwa, jak kwalifikowana e-pieczka. Przykładem mogą tu być faktury elektroniczne”.- s.204.

- „Problemem przepisów prawa krajowego poświęconych kwalifikowanej pieczeni elektronicznej jest ich zakres oraz jakość. Jak wykazano w analizie aktów prawnych większość regulacji, które wskazują na zastosowanie tego rodzaju e-pieczeni, ma charakter punktowy, a więc dopuszcza się używanie opisywanego narzędzia w ściśle określonych, wymienionych z nazwy procesach”.-s.269.

Podobnie jak w przypadku pozostałych rodzajów elektronicznych pieczeni, kwalifikowana pieczeni elektroniczna pojawia się w polskich aktach prawnych przed wszystkim w kontekście

wykorzystania jej w czynnościach w których, jedną ze stron jest organ administracji publicznej, bądź inny podmiot publiczny.

W rozdziale piątym zatytułowanym „Obrót prawny z wykorzystaniem pieczęci elektronicznej” Doktorant w sposób poprawny prowadzi narrację naukową podjętej problematyki. Dokonuje oceny tego, czy ramy prawne pieczęci elektronicznej w obecnym kształcie w odpowiedni sposób wykorzystują potencjał opisywanego narzędzia. Ocena koncentruje się na dwóch funkcjach, które może realizować pieczęć elektroniczna, jest to: zabezpieczenie integralności i autentyczności pochodzenia danych w postaci elektronicznej oraz stanowanie nośnika oświadczeń woli osób prawnych. W rozdziale dokonano również analizy tego, czy i w jaki sposób wykorzystanie potencjału pieczęci elektronicznej może przełożyć się na efektywność działań administracji publicznej. Oceny dokonano na przykładzie konkretnych spraw administracyjnych. Znajdująca oparcie we wcześniejszych ustaleniach ocena e-pieczęci, dała pretekst do trafnych i popartych wieloma nawiązaniem normatywnymi analiz, które są bardzo mocno rozbudowane i zróżnicowane.

Wiele interesujących ustaleń (budzących chwilami wątpliwości) dostarczają rozważania ujęte w rozdziale piątym i w zakończeniu rozprawy, dotyczące automatycznego podejmowania decyzji i wykorzystania w związku z tym e-pieczęci. Doktorant wskazuje, że wykorzystanie potencjału pieczęci elektronicznej jako nośnika oświadczeń woli organu administracji publicznej, wymaga rozstrzygnięcia przez ustawodawcę, że dla ważności decyzji administracyjnych wydawanych w postaci dokumentu elektronicznego wystarczające powinno być ich opatrzenie kwalifikowaną e-pieczęcią organu. To w połączeniu z kolejnymi działaniami legislacyjnymi, otworzyłoby w przyszłości drogę do zautomatyzowania procesu wydawania decyzji administracyjnych. Chodzi o wprowadzenie możliwości wydawania dokumentów bez udziału czynnika ludzkiego w procesie ich tworzenia. Dalej Doktorant zauważa, że wcześniej rozważania na ten temat nie były możliwe, ponieważ brakowało w systemie prawa narzędzi tj. właśnie e-pieczęci, pozwalających na realizację koncepcji automatycznego podejmowania decyzji.

W tym miejscu recenzji należy odnieść się do zagadnienia podejmowania decyzji zautomatyzowanych czyli przez sztuczną inteligencję. Automatyczne podejmowanie decyzji zawiera się już nie tylko w obszarze sektora prywatnego, ale także publicznego. Jak wiemy, współcześnie oczekujemy szybkiego podejmowania decyzji zwłaszcza w sprawach gdzie mamy do czynienia z tak zwanymi decyzjami masowymi np. związanymi ze świadczeniami socjalnymi, pozwoleniami, zezwoleniami, opłatami, podatkami itp. Pomimo tego, że już od

dłuższego czasu wykorzystuje się sztuczną inteligencję w różnego rodzaju działaniach administracji publicznej, to nadal brak jest krajowych uregulowań prawnych dotyczących automatycznego podejmowania decyzji. Stworzenie spójnej regulacji w nowej przestrzeni cyfrowej jest trudnym zadaniem i dużym wyzwaniem dla polskiego ustawodawcy, chociażby ze względu na ciągły rozwój technologii. Polskie prawo reguluje przede wszystkim podpisywanie decyzji podpisem elektronicznym lub pieczęcią elektroniczną., nie reguluje natomiast kwestii podejmowania decyzji automatycznie, przez sztuczną inteligencję. Nie wskazuje się również czy w przyszłości sztuczna inteligencja miałaby samodzielnie podejmować decyzje czy tylko wspomagać urzędników. Co ciekawe podobną sytuację odnajdujemy w polskim piśmiennictwie dotyczącym sztucznej inteligencji, gdzie opisuje się sztuczną inteligencję, podaje jej definicje, sposób wykorzystania przy jednoczesnym braku przepisów regulujących jej powstanie i funkcjonowanie. Wprowadzanie sztucznej inteligencji do użytku w administracji bez ustawy i kompleksu zasad podstawowych, zabezpieczających prawidłowy proces administrowania jest niewłaściwe. Jak dotychczas przepisy wyraźnie wskazują, że decyzje wydaje organ administracji czyli człowiek. Inne podejście spowoduje, że zasady prawa zastąpią zasady algorytmu. Nastąpi przejście od rządów prawa do rządów algorytmów. Wobec tego przepisy muszą jednoznacznie wskazywać, że jedynym decydentem jest człowiek. Sztuczna inteligencja musi działać według reguł ustanowionych przez człowieka, nie pozostawiając swobody samouczącym się maszynom. Kolejna kwestia to rozszerzenie ochrony prawnej pracowników administracji w związku z automatycznym podejmowaniem decyzji. Obywatel również musi być poinformowany, że decyzja została podjęta automatycznie. Pozostaje jeszcze zagadnienie odpowiedzialności za automatycznie podjęte decyzje. Kto powinien zostać pociągnięty do odpowiedzialności, maszyna czy człowiek. Należy pamiętać, że wykorzystując system uczenia maszynowego, mogą pojawiać się nowe decyzje, a także takie, które powstaną z samodoskonalenia się sztucznej inteligencji, tworzenia nowych pojęć, wykrywania nieznanych prawidłowości danych. Dopiero właściwa regulacja prawna automatycznego podejmowania decyzji powinna pozwolić na pełne wykorzystanie pieczęci elektronicznej.

Ze względu na układ rozprawy doktorskiej, niezmiernie interesujące rozważania zostały zawarte w „Zakończeniu”. Pan mgr Piotr Pieńkosz syntetycznie podsumowuje swoje rozważania, przedstawia wnioski do jakich doszedł w poszczególnych rozdziałach rozprawy, przedstawia pozytywnie zweryfikowane tezy, a także zbiera i akcentuje własne postulaty de lege ferenda. Docenić należy przede wszystkim atrakcyjność i prawidłowość uzyskanych w

rozprawie wyników, szczególnie eksponując fakt, że pomimo wieloaspektowej problematyki, Doktorant umiejętnie uporządkował materiał badawczy poddawany analizie.

Jeszcze raz podkreślam, że wszystkie wymienione w rozprawie doktorskiej tezy są wartościowe i ciekawe, a do tego świetnie udokumentowane. Dlatego też wpisującą się w nowy nurt badań rozprawę Pana magistra Piotra Pieńkosza oceniam jako oryginalne rozwiązanie problemu naukowego.

Ogólna wiedza teoretyczna Kandydata w dyscyplinie naukowej.

Recenzowana rozprawa doktorska wyeksponowała wszystkie podstawowe cechy warsztatu naukowego Pana mgr Piotra Pieńkosza, takie jak: właściwy dobór źródeł i dążenie do pełnego ich wykorzystania. Ich dobór i sposób wykorzystania zasługują na pozytywną ocenę, potwierdzając tym samym wiedzę teoretyczną Doktoranta w dyscyplinie nauki prawne. Wielowątkowość i różnorodność poruszanych w rozprawie tematów wymagała zaawansowanego źródłowego rozeznania, wykraczającego także poza ramy prawne. Doktorant niewątpliwie posiada wiedzę, kompetencje i umiejętności pozwalające na prawidłowe i skuteczne redagowanie tekstu prawniczego na poziomie odpowiednim dla rozpraw doktorskich. Potwierdza to analiza recenzowanej rozprawy.

Bardzo wnikliwa analiza materiału wykorzystanego w dysertacji, konfrontacja przyjętych rozwiązań z praktyką, przejrzystość konstrukcji pracy, staranność w uwzględnianiu materiału prawnoporównawczego oraz komunikatywny język ułatwiający odbiór rozważań to również niepodważalne zalety rozprawy doktorskiej Pana mgr Piotr Pieńkosza. W konsekwencji stwierdzam, że Pan mgr Piotr Pieńkosz wykazał się gruntowną wiedzą prawniczą, w szczególności w zakresie objętym tematem rozprawy doktorskiej, jak i ogólnej wiedzy teoretycznej w dyscyplinie nauki prawne.

Umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Cechy i zasady poznania naukowego, w tym samodzielnego prowadzenia badań muszą być na tyle uniwersalne by miały zawsze zastosowanie w różnych obszarach ludzkiej wiedzy

i to w obszarach zarówno humanistycznych jak i technicznych. Kryteriami, które pozwalają ocenić umiejętność samodzielnego prowadzenia badań są: ustalenie i uzasadnienie problemu badawczego, w tym też i pytań eksplanacyjnych, ocena naukowa podjętego problemu badawczego w świetle dotychczasowych osiągnięć naukowych na podstawie rzetelnie przestudiowanej literatury, wybór odpowiednich metod badawczych, technik i narzędzi badawczych, wyprowadzenie wniosków z przypuszczalnych rozwiązań, należyte uzasadnienie wniosków. Wymienione kryteria Doktorant w zupełności spełnił.

Przyjmując poprawną procedurę badawczą, wykazał celowość i użyteczność przyjętych metod badawczych. Poprawnie zweryfikował tezy pracy, wykazał niesprzeczności z już znanymi i dowiedzionymi w danej dyscyplinie teoriami. Doktorant poprawnie zestawiał wyniki badań, dokonał ich porównania, analizę i uogólnienia co pozwoliło mu na sformułowanie jednoznacznych wniosków końcowych.

Wyjątkowość efektów badań potwierdza wielość przekonująco uzasadnionych wniosków i postulatów, które są konkretne i adekwatne do treści rozprawy. Wobec czego rozprawę doktorską Pana mgr Piotra Pieńkosza należy uznać za ukształtowaną poprawnie pod każdym względem to jest: koncepcyjnym, metodycznym i merytorycznym. W szczególności należy podkreślić bardzo duży wysiłek badawczy Doktoranta. Podsumowując, cała rozprawa doktorska Pana mgr Piotra Pieńkosza, w szczególności jej efekty końcowe, potwierdzają umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Ocena końcowa.

Zgodnie z art.13 ust.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki rozprawa doktorska przygotowana pod opieką promotora powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Odnosząc te wymogi do rozprawy doktorskiej Pana mgr Piotra Pieńkosza pt. "Pieczęć elektroniczna w obrocie prawnym w Polsce" należy stwierdzić, że cel główny rozprawy zaznaczony we wstępie pracy został osiągnięty oraz że wszystkie tezy badawcze zostały poprawnie zweryfikowane.

Rozprawa doktorska Pana mgr Piotra Pieńkosza jest pełnym, wyczerpującym opracowaniem tytułowego zagadnienia. Doktorant wykazał się doskonałą znajomością problematyki objętej tematem pracy oraz rzetelnym warsztatem naukowym. Sposób prezentacji tej pracy i ich uzasadnienie, umiejętność samodzielnej interpretacji złożonych tekstów prawnych, tylko potwierdzają, że praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz potwierdza wiedzę teoretyczną Doktoranta.

Rozprawa doktorska Pana mgr Piotra Pieńkosza posiada dużą wartość naukową, ze względu na aktualny i ambitny temat, który został prawidłowo opracowany, wypełniając lukę w polskim piśmiennictwie naukowym, rozprawa stanowi istotny wkład w naukę prawa.

Podsumowując, stwierdzam, że rozprawa doktorska Pana mgr Piotr Pieńkosza spełnia wszystkie warunki przewidziane dla prac doktorskich, zawarte w art. 13 ust.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jednolity Dz.U. z 2017 r. poz.1789) – wnoszę zatem o przyjęcie rozprawy doktorskiej i dopuszczenie mgr Piotra Pieńkosza do dalszego postępowania w przewodzie doktorskim, zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Dr hab.prof.US Aleksandra Monarcha-Matlak